

УДК 374.7(4)

© Боярська-Хоменко А.В., Шматько К.В., 2020 р.

<http://orcid.org/0000-0002-1818-3074>

<https://orcid.org/0000-0002-4380-0548>

<https://doi.org/10.34142/23128046.2020.49.01>

*А. В. Боярська-Хоменко
К. В. Шматько*

ПЕДАГОГІЧНИЙ ВИМІР ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДОРΟΣЛИХ У СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОЇ ОСВІТИ

У статті визначено поняття толерантності з особистої точки зору, з точки зору груп та з точки зору суспільства. З'ясовано причини толерантності: етичні, нормативні, історичні, прагматичні, демократичні, антропологічні, епістемологічні, релігійні. Наведено концепції толерантності з філософської точки зору: прийняття, співіснування, повага, вдячність. У ході дослідження було виокремлено принципи толерантності у системі освіти дорослих: відмова від насильства; визнання відмінностей та їх свідоме прийняття; справедливість у відносинах один з одним; повага до чужої думки; рівноправність; конструктивне вирішення конфліктів. У статті проаналізовано думки зарубіжних учених (Дж. Олкерс, Л. Кольберг та Ж. Піаже) щодо можливості підвищення у майбутньому рівня толерантності суспільства шляхом навчання дорослого населення у системі корпоративної освіти. Поруч із цим у роботі розкрито проблему толерантності з нейробіологічної точки зору, згідно якої, людина, на відміну від тварин, може змінювати свою поведінку завдяки мисленню, освіті та вихованню. З'ясовано роль та значення «набутої» та підсвідомої толерантності на основі думки про те, що несвідомі процеси в головному мозку справляють більший вплив на поведінку дорослої людини, ніж свідомі. У статті розкрито питання толерантної міжкультурної освіти та особливості корпоративних навчальних програм у цій галузі, які передбачають певну категоризацію на основі сучасного соціально-етнічного порядку. Зроблено висновок про те, що толерантність за своєю сутністю передбачає корекцію стосунків між більшістю та меншинами всередині національно сформованих суспільств, а також розв'язання питання про те, наскільки далекі межі терпимості до індивідуальних особливостей, зокрема етнічного походження, гендерної приналежності, віросповідання тощо. Визначено роль педагога у прагненні компенсувати серйозну соціально-політичну несправедливість за допомогою освітнього втручання на основі думки про те, що процес навчання та виховання має суттєвий вплив на виявлення толерантності у дорослому віці. Таким чином, педагоги, уникаючи будь-якої дискримінації у системі освіти

дорослих, можуть сформувати новий досвід толерантної поведінки у своїх учнів.

Ключові слова: толерантність, освіта дорослих, корпоративна освіта, терпимість, освіта впродовж життя.

Boiarska-Khomenko A. V., Shmatko K. V. Pedagogical dimension of formulation of adult tolerance in the corporate education system. In the article, the concept of tolerance from a personal point of view, from the point of view of groups and from the point of view of society was defined. The reasons for tolerance have been clarified. They are: ethical, normative, historical, pragmatic, democratic, anthropological, epistemological, religious. The concept of tolerance from a philosophical point of view was given. They are: acceptance, coexistence, respect, gratitude. The study highlighted the principles of tolerance in the adult education system. They are: renunciation of violence; recognition of differences and their conscious acceptance; justice in relations with each other; respect for other people's opinion; equality; constructive conflict resolution. In the article, the opinions of scientists (J. Oelkers, L. Kohlberg and J. Piaget) on the possibility of increasing the future level of tolerance in society through the education and training of adults were analyzed. The problem of tolerance from a neurobiological point of view was revealed. According to this view, humans, unlike animals, can change their behavior through thinking, education and upbringing. The role and significance of "acquired" and subconscious tolerance was clarified. Unconscious processes in the brain have a greater impact on adult behavior than conscious ones. The article addressed the issue of tolerant intercultural education and the peculiarities of curricula in this area. They provide a certain categorization based on the modern socio-ethnic order. It is concluded that tolerance inherently involves the correction of relations between the majority and minorities within nationally formed societies, as well as resolving the question of how far the limits of tolerance for individual characteristics, including ethnicity, gender, religion, etc. The role of the teacher in seeking to compensate for serious socio-political injustice through educational intervention has been identified. It was based on the idea that the process of education and upbringing has a significant impact on the detection of tolerance in adulthood. Thus, teachers, avoiding any discrimination in the adult education system, can form a new experience of tolerant behavior in their students.

Keywords: tolerance, adult education, corporate education, tolerance, lifelong learning.

Вступ. Толерантність не завжди є тією рисою характеру з якою людина народжується, але толерантності можна навчити. Це важлива вимога не тільки в особистому спілкуванні з людьми, але і в політичному розвитку сучасного світу. Безсумнівно, толерантність є основною вимогою демократичного і плюралістичного суспільства. Толерантність – виснажлива чеснота, яка вимагає

не лише володіння знаннями, а також і щоденного практичного застосування у житті. Недостатньо просто терпіти погляди інших, їхні цінності і спосіб життя. Тільки взаємну ширю повагу можна вважати стрижнем толерантного ставлення. Ксенофобія, нетерпимість до нібито «чужих» релігій, сексизм, гомофобія, фундаменталізм і популістські течії різних відтінків, які свідомо розпалюють страхи, розпалюють забобони і сіють хаос серед дорослих людей, є достатньо поширеними у сучасному суспільстві. Найбільш ефективним шляхом боротьби з такими негативними проявами є виявлення толерантності та терпимості, котрі формуються у процесі навчання, зокрема у системі корпоративної освіти.

Сьогодні в центрі уваги знаходиться питання про те, як правильно і конструктивно вирішувати конфлікти. Правильно підібрані методологічні підходи спонукають до усвідомлення і роздумів над своєю поведінкою, установками і цінностями інших людей. Стає очевидною важливість ненасильницького спілкування для терпимого співіснування.

Таким чином, питання формування толерантності у дорослого населення є надзвичайно актуальними для усього суспільства. Переймаючись питаннями виховання у людей терпимості, ми можемо попередити воєнні конфлікти, зіткнення на релігійній основі, гендерні конфлікти тощо.

Разом з цим, актуальність означених питань підтверджується низкою наукових досліджень у цьому напрямі як в Україні, так і у провідних країнах світу. Наприклад, А. Молчанова розглядала різні аспекти формування толерантності у педагогів, розкрила особливості професійної діяльності педагогів на основі толерантного ставлення до школярів, колег, батьків учнів. Г. Гладуш вивчав проблему формування толерантності як основи позитивних міжособистісних стосунків у підлітковому віці. С. Березка та Г. Димова з'ясували особливості формування толерантності у дітей дошкільного віку в умовах інклюзивної групи. Німецька дослідниця К. Сасс (К. Sass) визначила завдання, шляхи впровадження та проблеми реалізації ідей виховання толерантності в початковій школі.

Але, незважаючи на велику кількість науково-педагогічних праць щодо формування толерантності, робіт які б стосувались формування терпимості серед дорослого населення залишається вкрай мало.

Мета та завдання. *Мета дослідження* – з'ясувати особливості формування толерантності дорослих у процесі корпоративного навчання.

Методи дослідження. У дослідженні використовувались такі загальнонаукові методи, як: аналіз (філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури, інформаційних джерел із проблеми дослідження),

синтез, порівняння, систематизація наукових джерел (для виявлення стану розробленості проблеми), узагальнення (для визначення провідної категорії дослідження).

Результати. У ході наукового пошуку встановлено, що сьогодні педагоги та науковці в усьому світі продовжують дискутувати про те, чи можна взагалі навчити дорослих людей толерантності, тобто навчити їх терпимо сприймати відмінності між культурою, етнічною приналежністю, релігією тощо. Варто зазначити, що терпимість ґрунтується на переживанні особистих емоцій людини та їх суспільному значенні. З одного боку, це є запорукою суспільної значущості почуттів окремого індивіда, а, з іншого, – це унеможлиблює пряме втручання соціуму до формування емоційних відчуттів особистості.

Таким чином, відмінності, які потребують толерантності з боку суспільства та які можуть породжувати нетерпимість, є частиною соціальної структури, в якій перебуває кожна людина, і, отже, не можуть залежати лише від процесу виховання. Зазначимо, що педагогіка в галузі корпоративної освіти звертає особливу увагу на організацію виховання та навчання осіб з певними соціальними відмінностями, це і педагогічний супровід осіб з обмеженими фізичними можливостями, і робота з різними етнічними групами, і питання гендеру в трудовій діяльності тощо.

Сьогодні толерантність часто розуміється як поблажливість, що дозволяє приймати і визнавати переконання, дії та звичаї інших людей. Однак цьому прийняттю передуює процес зважування, який кидає виклик кожній дорослій людині, оскільки толерантність означає визнання думки і поведінки інших, яка, за суб'єктивним переконанням сприймається неправильно. Таким чином, дорослі люди переконання або поведінку інших «вимірюють» на одному рівні з власними. Отже, необхідно знайти баланс між неприйняттям і прийняттям у різних галузях особистого та соціального співіснування.

Таким чином, у особистій сфері толерантність – це індивідуальне ставлення, яке проявляється у повазі до інших. З точки зору груп, толерантність – це соціальна практика, яка забезпечує мирне та конструктивне співіснування в плюралістичному суспільстві. Толерантність з точки зору суспільства – це основна етична та політична цінність, мірило для оцінки людської поведінки.

У ході наукового пошуку з'ясовано причини толерантності, зокрема серед них є такі:

- етичні – у всіх людей є власна гідність;
- нормативні – права та свободи кожної людини повинні бути захищені;

- історичні – як переконує історія, нетерпимість має негативні наслідки, що часто призводять до воєнних конфліктів;

- прагматичні – толерантність протидіє насильницькому врегулюванню розбіжностей у поглядах та конфліктів, може допомогти запобігти радикалізації;

- демократичні – толерантність є передумовою множинності способів життя і світоглядів, а також мирної конкуренції політичних ідей;

- антропологічні – кожна людина унікальна і має право відрізнятись від інших;

- епістемологічні – остаточної істини не існує;

- релігійні – всі світові релігії рівноправні.

Варто зазначити, що байдужість та безпристрасність не мають нічого спільного з толерантністю, адже вона передбачає спілкування між різними людьми, виявлення подібності в розмаїтті і свідоме сприйняття відмінностей. Толерантність вимагає зацікавленості, інтересу та готовності до діалогу.

У контексті педагогічного підходу до розуміння толерантності, вона розглядається як індивідуальна характеристика (чеснота), котра підтримується соціальними й політичними цінностями, а її розвиток стимулюють цільовий педагогічний вплив. Разом із тим відмінності між людьми чи групами людей, а також конфлікти, які можуть виникати унаслідок таких відмінностей, не ігноруються, а приймаються і вирішуються конструктивно.

Установлено, що з філософської точки зору Р. Форст (R. Forst) розрізняє чотири концепції толерантності, які також можна розуміти як послідовні етапи: прийняття, співіснування, повага, вдячність. Поруч з цим варто назвати і принципи толерантності, які сформулював Р. Форст (R. Forst):

- відмова від насильства;
- визнання відмінностей та їх свідоме прийняття;
- справедливість у відносинах один з одним;
- повага до чужої думки;
- рівноправність;
- конструктивне вирішення конфліктів (Forst, 2003).

У системі корпоративної освіти дорослих толерантність розглядається також з урахуванням конструктивного аспекту сприяння мирному співіснуванню, співробітництву та запобіганню нетерпимості на робочому місці. Толерантність і нетерпимість у широкому сенсі можуть проявлятися по відношенню до будь-якої форми поведінки, симпатій і антипатій, зовнішнього

вигляду, одягу, виразів, форм спілкування і життя, чистоти, їжі, пунктуальності, поглядів і думок, стилів музики, театру, спорту тощо.

Зазначимо, що думки науковців про можливість підвищення у майбутньому рівня толерантності суспільства шляхом виховання та навчання дещо різняться. Так, на переконання німецького дослідника Дж. Олкерс (J. Oelkers) «необхідно розрізняти мету, реалізацію та результат виховання, оскільки результати виховання можуть не бути безпосередньо відповідними до поставленої мети» (Oelkers, 1982). Зокрема, Дж. Олкерс (J. Oelkers) писав: «Якщо один із моїх учнів у дорослому віці виявиться толерантною людиною, то я не можу із впевненістю сказати, що це безпосередньо пов'язано з моїм педагогічним та вихованим впливом. Так само я не можу переживати почуття провини у тому випадку, якщо один із моїх учнів у дорослому віці не проявлятиме терпимості» (Oelkers, 1982). Науковець пояснював свої думки тим, що мислення, почуття та дії людей розвиваються в середовищі, сформованому суспільством, а не лише під час виховного впливу.

Як зазначають Л. Кольберг (L. Kohlberg) та Л. Кольберг (J. Piaget), навіть, якщо людина теоретично знає як морально правильно вчинити в тій чи іншій ситуації, то все одно немає впевненості в тому, що вона вчинить саме так. Це має психологічні та антропологічні причини. Наприклад, при зустрічі з незнайомцями або у стресових ситуаціях людина відчуває страх, який породжує бажання ізолювати себе зсередини, захиститися від зовнішніх загроз, набути впевненості в собі, підкресливши свою унікальність, що само по собі суперечить принципу терпимості. Толерантність, прийнята суспільством та засвоєна у процесі виховання, швидко втрачається, коли виникають страхи. Саме через страхи, на думку Л. Кольберг (L. Kohlberg) та Ж. Піаже (J. Piaget), виникає незбагнений ступінь повсякденної нетерпимості, яку можна спостерігати у всіх народів (Hoffmann, 2002).

Зазначимо, що Г. Рот (G. Roth), вивчав проблему толерантності з нейробіологічної точки зору, згідно якою, людина, на відміну від тварин, може змінювати свою поведінку завдяки мисленню, освіті та вихованню. Разом з тим, дії людини визначаються індивідуальними переживаннями, що зберігаються в емоційній і процедурній пам'яті, вони проявляються в нашій свідомості як бажання, наміри, інструкції до дій і вчинків, що виявляється в особистому досвіді (Roth, 2001).

Зважаючи на це, існують вузькі межі для формування толерантності, тому що вирішальним фактором залишається здобуття особистого життєвого досвіду як позитивного, так і негативного, знання норм та правил поведінки у

суспільстві, оволодіння певними поведінковими стратегіями. Як зазначає Д. Хофманн (D. Hoffmann), несвідомі процеси в головному мозку справляють більший вплив на поведінку дорослої людини, ніж свідомі. «Від негативного або позитивного досвіду залежить, чи зможе «набута» толерантність переважати у повсякденному житті дорослої людини та стресових ситуаціях, або ж підсвідома нетерпимість, викликана страхом, буде проявлятися, не зважаючи на докладені зусилля у вихованні», – резюмує Д. Хофманн (D. Hoffmann) (Hoffmann, 2002) і продовжує: «Підсвідома нетерпимість може перетворитися в толерантність у певних життєвих ситуаціях і навпаки». За переконанням нейробіолога Г. Рот (G. Roth), частини мозку, які контролюють нашу соціальну поведінку, розвиваються тільки у дорослому віці, тобто після періоду статевого дозрівання, тоді, коли особисті переконання вже багато в чому визначені та міцно закріпилися в підсвідомості і їх важко змінити за допомогою виховання.

Такі висновки дозволяють констатувати, що викладачі, тренери, коучі не можуть впливати на формування толерантності. Але це не так, педагоги повинні розуміти, що соціально значущі оцінки не можуть бути предметом виховного впливу, адже вони лежать набагато глибше і їх не можна використовувати як частину дидактичного завдання, оскільки переживання дискримінації часто є частиною повсякденного життя. Прагнення педагогів компенсувати серйозну соціально-політичну несправедливість за допомогою освітнього втручання залишається проблемним аспектом. Так, несправедливість спочатку повинна бути названа, щоб потім можна було пояснити її як таку, котра потребує толерантного ставлення.

Питання толерантної міжкультурної освіти є сьогодні досить дискусійними. Зокрема, навчальні програми в галузі міжкультурної освіти передбачають певну категоризацію, на якій заснований сучасний соціально-етнічний порядок. Згідно з цим порядком та відповідно до ситуації, від дорослих людей вимагається відтворення соціально-етнічних відмінностей та «приміряння» їх на себе (Diehm, 2000). Наприклад, по телебаченню чи на шпальтах газет часто зустрічаються такі питання як: «Де потрібні іноземні робітники?», «Чому жителі деяких країн проти іноземців?» тощо.

Д. Хофманн (D. Hoffmann) зауважує, що за допомогою таких питань дорослим людям із міграційним минулим постійно нав'язується тавро «іноземців», яке сигналізує що вони не належать до тієї чи іншої соціальної групи. За таких умов мета виховання толерантності не буде досягнута, а

означена проблема не буде розв'язаною, тобто дилема, амбівалентність і суперечності залишаться.

На думку Д. Хофманна (D. Hoffmann), сучасне суспільство повинно відмовитися від абстрактного рівня аргументації проблем толерантності, що дозволить перейти до аналізу соціальних проблем і процесів (Hoffmann, 2002). Разом з тим, науковець зазначає, що аналіз теж абстрактний, а кожна доросла людина може стати зразком для наслідування і завжди контролювати себе, коли виникають ситуації, в яких потрібно проявити толерантність, а саму ситуацію сприймати як можливість для роздумів.

Наприклад, Д. Хофманн (D. Hoffmann) пропонує дорослим людям реагувати на ксенофобні висловлювання, а не ігнорувати їх, зокрема ділитися знаннями про інші культури, традиції та погляди. Тобто дорослі люди повинні розуміти, що толерантність за своєю сутністю передбачає корекцію стосунків між більшістю та меншинами всередині національно сформованих суспільств, а також розв'язання питання про те, наскільки далекі межі терпимості до індивідуальних особливостей, зокрема етнічного походження, гендерної приналежності, віросповідання тощо.

Обговорення. Вивчення означеного питання дало змогу прийти до висновку, що погляди А. Молчанової щодо формування толерантності у педагогів є актуальними та доцільними, оскільки саме педагоги формують толерантність своїх учнів власним прикладом, зокрема це виявляється у ставленні до школярів, колег, батьків учнів. Ідеї Г. Гладуша, С. Березки та Г. Димова щодо формування толерантності на основі позитивних міжособистісних стосунків дітей та підлітків також мають місце, оскільки відповідають теорії формування толерантності у процесі набуття досвіду соціальної поведінки. Разом з тим, варто зазначити, що науковці недостатньо уваги звернули на філософські, психологічні, антропологічні та нейробілогічні аспекти формування толерантності. Наше дослідження, в якому представлено різні аспекти формування толерантності у дорослих, стало логічним продовженням пошуків зазначених учених.

Висновки. Проведене дослідження переконало нас у тому, що толерантність є надзвичайно багатоаспектним поняттям, а на процес формування толерантності у системі корпоративної освіти впливає низка чинників: особистий досвід, менталітет, історичні традиції, міжкультурні стосунки тощо. Зважаючи на це, процес навчання та виховання не завжди має вирішальний вплив на виявлення толерантності у дорослому віці. Але, разом з тим, педагоги повинні розуміти, що, уникаючи будь-якої дискримінації у

системі корпоративної освіти, можна сформувати новий досвід толерантної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

- Diehm I. Erziehung zur Toleranz. *Z.f. Päd.*, 46. Jhg. 2000, Nr. 2, S. 251-274
- Dollase R. Wirkungslose Erziehung? *Universitas*, 1991, 3, S. 271-279
- Forst R. Toleranz im Konflikt. Geschichte, Gehalt und Gegenwart eines umstrittenen Begriffs, Frankfurt/M., 2003. 124 s.
- Hoffmann D. Über die Schwierigkeiten einer Erziehung zur Toleranz. *Toleranz: Ihre historische Genese, ihre Chancen und Grenzen im 21. Jahrhundert*. Gemeinsame wissenschaftliche Konferenz der Leibnitz-Sozietät e.V., 2002, S. 85-105
- Oelkers J. Intentionen und Wirkung. Vorüberlegungen zu einer Theorie pädagogischen Handelns. *Zwischen Technologie und Selbstreferenz. Fragen an die Pädagogik*. Frankfurt a.M., 2002 S. 139-194
- Roth G. Fühlen, Denken, Handeln. Wie das Gehirn unser Verhalten steuert. Frankfurt a.M., 2001. 238 s.
- Sass K. Erziehung zur Toleranz in einer Welt der Vielfalt. Aufgaben, Chancen und Probleme der Realisierung in der Grundschule. München, 2004. 143 s. URL : <https://www.grin.com/document/82957>
- Березка С.В., Димова Г.П. Особливості формування толерантності у дітей дошкільного віку в умовах інклюзивної групи. *Молодий вчений*. 2019. № 10.1 (74.1). С. 24-27
- Боярська-Хоменко А.В. Освіта дорослих у країнах Центральної та Східної Європи: ретроспективний аналіз : монографія. Х. : ХНПУ, «Мітра», 2019. 386 с.
- Гладуш Г.В. Формування толерантності як основи позитивних міжособистісних стосунків у підлітковому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2011. Випуск 12. с. 241-249.
- Молчанова А.О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога. К.: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с

REFERENCES:

- Berezka, S.V., Dymova, H.P. (2019). Osoblyvosti formuvannia tolerantnosti u ditei doshkilnoho viku v umovakh inkluzyvnoi hrupy [Features of the formation of tolerance in preschool children in an inclusive group]. *Molodyi vchenyi*. № 10.1 (74.1). P. 2427 (in Ukrainian).
- Boiarska-Khomenko, A.V. (2019). Osvita doroslykh u krainakh Tsentralnoi ta Skhidnoi Yevropy: retrospektyvnyi analiz [Adult education in Central and Eastern Europe: a retrospective analysis]: monohrafiia. Kharkiv : KhNPU. 386 p. (in Ukrainian)
- Diehm, I. (2000). Erziehung zur Toleranz [Education for tolerance]. *Z.f.Päd.*, 46. Jhg, Nr. 2, S. 251-274. (in German)
- Dollase, R. (1991). Wirkungslose Erziehung? [Ineffective upbringing]. *Universitas*, 3, S. 271-279. (in German)
- Forst, R. (2003). Toleranz im Konflikt. Geschichte, Gehalt und Gegenwart eines umstrittenen Begriffs. [Tolerance in conflict. History, content and present of a controversial term] Frankfurt/M. (in German)
- Hladush, H.V. (2011). Formuvannia tolerantnosti yak osnovy pozytyvnykh mizhosobystisnykh stosunkiv u pidlitkovomu vitsi [Formation of tolerance as the basis of positive interpersonal relationships in adolescence]. *Problemy suchasnoi psykholohii*. Vypusk 12. s. 241-249. (in Ukrainian)
- Hoffmann, D. (2002). Über die Schwierigkeiten einer Erziehung zur Toleranz. [About the difficulties of an upbringing for tolerance] In: S. Wollgast: Toleranz: Ihre historische

- Genese, ihre Chancen und Grenzen im 21. Jahrhundert. Gemeinsame wissenschaftliche Konferenz der Leibnitz-Sozietät e.V., S. 85-105 (in German)
- Molchanova, A.O. (2013) Tolerantnist yak tsinnisna osnova profesiinoi diialnosti pedahoha [Tolerance as a value basis of a teacher's professional activity]. Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy. 188 p. (in Ukrainian)
- Oelkers, J. (1982). Intentionen und Wirkung. Vorüberlegungen zu einer Theorie pädagogischen Handelns. [Intentions and Effects. Preliminary considerations for a theory of pedagogical action]. In: Luhmann, N.; Schorr, K.E. (Hrsg.): Zwischen Technologie und Selbstreferenz. Fragen an die Pädagogik. Frankfurt a.M., S. 139-194. (in German)
- Roth, G. (2001). Fühlen, Denken, Handeln. Wie das Gehirn unser Verhalten steuert. [Fühlen, Denken, Handeln. How the brain controls our behavior]. Frankfurt a.M. (in German)

Інформація про авторів:

Боярська-Хоменко Анна Володимирівна:
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1818-3074>; доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61000

e-mail: annaboyarskahomenko@gmail.com

Шматько Катерина Володимирівна:
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4380-0548>; аспірант кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61000

e-mail: katina.love338@gmail.com

Information about the authors:

Boiarska-Khomenko Anna Volodymyrivna:
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1818-3074>; Dr. hab. in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Pedagogy of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61000

e-mail: annaboyarskahomenko@gmail.com

Shmatko Kateryna Volodymyrivna:
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4380-0548>; graduate student of the Department of Pedagogy of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61000

e-mail: katina.love338@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Боярська-Хоменко А.В., Шматько К.В. Педагогічний вимір формування толерантності дорослих у системі корпоративної освіти. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2020. № 49. С.7–16.
DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2020.49.01>

Дата надходження статті до редакції: 12.10.2020 р.
Стаття прийнята до друку: 29.10.2020 р.